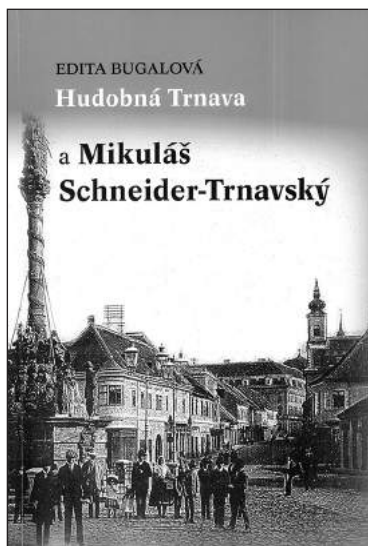

Edita Bugalová: Hudobná Trnava a Mikuláš Schneider-Trnavský

Trnava : Spolok sv. Vojtecha; Vojtech, spol. s r.o., 2011, 320 s. a obr. príloha. ISBN 978-807162-891-0

Objemná knižná monografia PhDr. Edity Bugalovej, PhD., *Hudobná Trnava a Mikuláš Schneider-Trnavský* predstavuje výsledok dlhoročnej bádateľskej a publikačnej činnosti autorky, ktorá sa výskumu hudobnokultúrnych tradícií Trnavy a osobnosti hudobného skladateľa Mikuláša Schneidra-Trnavského (1881 – 1958) venuje už „od počiatku svojej profesionálnej dráhy“, ako to napokon aj sama napísala v „Predhovore“ knižky.

Možno povedať, že monografia je hudobnohistorickým a hudobnobiografickým dvojportrétom mesta a osobnosti skladateľa, ktorých osudy boli vzájomne úzko previazané. A aj to bol dôvod, prečo sa autorka rozhodla spojiť tento tematický dualizmus do jednej knihy a vytvoriť z dvoch de facto samostatných tém jeden zmysluplný, vzájomne sa dopĺňajúci a – treba hneď dodať – aj fascinujúci a logicky pôsobiaci celok. Aj keď sú obidve témy spracované rovnako korektne

a precízne, predsa len *balance* sa prechýlil na stranu skladateľa, ktorého život a dielo sa stáva tým skutočne ťažiskovým bodom práce. Monografia je rozvrhnutá do ôsmich kapitol, pričom prvé štyri kapitoly tvoria esenciálnu explikačnú časť, druhá polovica kapitol je dokumentačná.

Úvodné state ozrejmujú metodologickú bázu so zreteľom na predmet práce, koncepciu, metódy a doterajší stav bádania k dejinám Trnavy a k osobnosti M. Schneidra-Trnavského. Už tieto vstupné úvahy ukazujú, že autorka má bohaté vedomosti o skúmanej problematike aj schopnosť vidieť veci v širších kontextoch, čo ju oprávňuje nekonformne hodnotiť doterajšiu schneiderovskú spisbu, a tým naznačiť zložitost' vývoja novodobej slovenskej hudby, ktorej vývojovú kontinuitu narušovali abruptívne politické zlomy.

Prvá kapitola „Hudobnokultúrne tradície Trnavy z vývojového aspektu“ sa sústreďuje na dejiny Trnavy. Vylíčené sú najdôležitejšie udalosti, inštitúcie, osobnosti a tendencie, ktoré vytvorili trvalé hudobné hodnoty charakteristické pre mesto Trnava a ktoré dnes chápeme ako súčasť hudobnokultúrnych tradícií mesta. Vhodne aplikovaná periodizácia rozčleňuje hudobnohistorický vývoj dvojvrstvovo: na úrovni makroštruktúry je to vývoj v historicky odlišných štátnych formáciách, a to v Uhorsku, resp. Rakúsko-Uhorsku a po roku 1918 v Československu, resp. na Slovensku. V mikroštruktúre ide o najstaršie hudobné dejiny, obdobie historickej Trnavskej univerzity, pouniverzitné obdobie, pôsobenie Hudobného spolku (1833 – 1848) a hudobný život po revolúcii 1848; obdobie 1918 – 1958 je uchopené v zmysle jedného časového celku a skúmajú sa jeho autonómne hudobné prejavy ako vzťah kontinuity a nových fenoménov

(pokračovanie tradície na pôde cirkvi, nové technické médiá, hudobné vzdelávanie, domáce muzicírovanie) a pôsobenie trnavských spolkov a hudobných telies (Trnavský slovenský spevokol, Robotnícky spevokol Bradlan, orchestrálné telesá ap.). V prvej kapitole je zároveň naskicovaný aj proces inštitucionalizácie hudobného života mesta, v ktorého dejinách, ako nepriamo vyplýva z líčenia hudobného obrazu mesta, zohrala a zohráva cirkevná/duchovná hudba významnú úlohu. Keďže podstatnou zložkou hudobnej kultúry sú individuálne výkony hudobníkov (tvorcov aj interpretov) v súčinnosti s milovníkmi hudby a mecenášmi či sponzormi, tomu zodpovedajúc je prvá kapitola „zaľudnená“ mnohými osobnosťami, ktoré sa zaslúžili o hudobný vývoj Trnavy. Text obsahuje aj fenomén migrácie hudobníkov, čiže zmienku o pôsobení trnavských hudobníkov aj v iných lokalitách mimo Trnavy, čím sa vykreslenie hudobného profilu mesta a jeho vývoja dostáva do pozoruhodných širších súvislostí.

V statiach k starším trnavským dejinám sa E. Bugalová opiera o staršiu aj novšiu odbornú literatúru, z ktorej vybrala podstatné informácie, začleniac ich do svojho konceptu a interpretujúc ich sčasti z nového zorného uhla, čím sa do popredia dostali aj menej známe skutočnosti. K novším dejinám hudby sa zachoval oveľa bohatší pramenný materiál, vďaka čomu sú tieto podkapitoly kvantitatívne rozsiahlejšie. V nich autorka vychádza predovšetkým z vlastného pramenného výskumu, nakoľko jej vedeckou špecializáciou sú novodobé hudobné dejiny 19. a 20. storočia. Treba vyzdvihnúť vecnosť, s akou sú načrtnuté sociálno-politické skutočnosti, ktoré ovplyvnili spoločenský, kultúrny a hudobný život mesta, či už šlo o spolužitie viacerých národností, ale aj o oficiálne štátne, cirkevné a iné rozhodnutia. V chronológii bolo možné legitímne uplatniť dva prístupy: ukončiť líčenie hudobného života mesta rokom Schneiderovho úmrtia 1958, alebo hudobný vývoj sledovať až do začiatku 21. storočia. Autorka sa rozhodla pre prvú alternatívu a ďalší polstoročný vývoj už len naznačila v kapitolách o skladateľovi v zmysle recepcie jeho hudobnej tvorby.

Druhá až štvrtá kapitola zodpovedajú typu vedeckej biografie skladateľa, pri ktorej sa zaužíval podtitul *život a dielo*, resp. novšie *život a hudba*. V zhode s tým sú názvy kapitol: 2. „Osobnosť – biografica – doba a ich vzájomná interakcia“, 3. „Dielo“, 4. „Význam Mikuláša Schneidra-Trnavského v kontexte slovenskej hudobnej kultúry“. Štvrtú kapitolu vzhľadom na krátky rozsah (s. 203 – 204) nemožno, prísne vzaté, považovať za samostatnú kapitolu. Ide o súhrnný pohľad sumarizujúci prínos skladateľa pre slovenskú hudbu, ako aj pre hudobné dejiny jeho mesta. Za pozdvihnutím textu na kapitolu bol azda zámer, aby koncentrované informácie boli istým spôsobom opticky zvýraznené.

V druhej a tretej kapitole autorka nadviazala na doterajšie známe poznatky, ktoré podrobila verifikácii, a zároveň – ako výsledok korektného heuristického výskumu – prinesla mnohé nové poznatky a údaje o skladateľovom živote, pôsobení, tvorbe a význame. Autorka predstavila osobnosť Mikuláša Schneidra-Trnavského na pozadí širšieho vývojového kontextu slovenskej hudby. Je cenné, že sa pokúsila interpretovať aj zložitú situáciu v slovenskej hudbe medzivojnového obdobia a niektoré aj teraz ťažko objasniteľné animozity medzi aktérmi tých čias. Dotkla sa tiež citlivej otázky vzťahu Dobroslava Orla a Mikuláša Schneidra-Trnavského. Prezieraový postoj Orla k Schneiderovi spočíval podľa nej v ich odlišnom postoji k národným ideám (s. 90). Vecne a s nadhľadom autorka vylíčila ťažiskové udalosti zo skladateľovho života, ale aj komplikácie, ktoré prinášali zmeny politických režimov.

Osobnosť Mikuláša Schneidra-Trnavského patrí k pilierom slovenskej hudby. Jeho pôsobenie a dielo sa stali predmetom úvah dnes už rozsiahlej schneiderovskej spisby, čo autorka reflektovala v úvode knižky (s. 8 – 11). V hodnotení hudobnej tvorby sa v niektorých starších mienkotvorných prácach Schneider javil akoby „kontroverzná“ osobnosť tým, že časť jeho diela sa vyzdvihovala a časť sa buď obchádzala, alebo sa voči nej vznášali výhrady či otázky. Výhrady nachádzajúce sa v staršej literatúre rôznych autorov, ktoré sú v Bugalovej monografii sčasti naznačené, sčasti exakt-

ne formulované, by sa dali zhrnúť nasledovne: a) Schneidrovu hudobné myslenie osciluje medzi romantizmom a neskorým romantizmom, čo v prvej polovici 20. storočia už nezodpovedalo dobovým trendom avantgardizmu či modernizmu. b) Podstatný inšpiračný zdroj jeho diel tvorí slovenská ľudová pieseň, čo sa tiež hodnotilo ako istá jednostrannosť. c) V päťdesiatych rokoch 20. storočia, keď sa stabilizovalo umelecké a estetické hodnotenie Schneidrovej hudby, nebolo žiaduce venovať pozornosť cirkevnej hudbe, ktorá tvorila približne polovicu hudobného odkazu skladateľa. Na milosť sa dostal len *Jednotný katolícky spevník*. d) Niektorí muzikológovia a publicisti v svojich príspevkoch oktrojovali predstavu, ako by mal podľa nich Schneider komponovať, namiesto toho aby sa pokúsili uchopiť a vysvetliť zmysel jeho tvorby a použité hudobnoštylové prostriedky. Narušíť tieto stereotypy v chápaní Schneidrovej tvorby sa usiloval už Jozef Šamko v prvej väčšej schneiderovskej monografii publikovanej roku 1965. V oblasti cirkevnej hudby aj on síce vyzdvihol význam *JKS*, hoci jeho spracovanie z aspektu hudobnoštylového vývoja zároveň paradoxne tiež spochybnil, ale celkový význam skladateľa ako tvorca rozsiahlej katolíckej cirkevnej tvorby iba naznačil.

Mimoriadny prínos knižnej monografie Edity Bugalovej spočíva explicitne teda aj v tom, že prehodnocuje zmienené stereotypné názory o Schneidrovej svetskej a cirkevnej hudbe. Jeho hudobnú tvorbu skúma nielen z kompozično-technických, ale aj sémantických a intencionálnych aspektov. Upozorňuje na to, že časť skladateľovej tvorby patrí do oblasti funkcionálnej hudby, prípadne je na rozhraní medzi autonómnou a funkcionálnou hudbou, čo však vôbec neznamená aj stratu jej estetickú hodnotu. Vznik niektorých diel síce sčasti určovali dobové tendencie aj prostredie, v ktorom skladateľ pôsobil, avšak ich umelecká hodnota zostala zachovaná. Vysoko vyzdvihnúť treba tiež skutočnosť, že v cennej tretej kapitole v podkapitole 3.2. (s. 145 – 196) autorka ako prvá komplexne zhodnotila Schneidrovu cirkevnú/duchovnú hudbu. V systematicke členenia svetskej a duchovnej hudby vhodne uplatnila žánrovo-druhovú

hládisko: v svetskej hudbe tematické okruhy vytvára vokálna (piesne, zbory), hudobnodiavadelná a inštrumentálna tvorba (komorné a orchestrálne diela); v duchovnej hudbe omše a rekviem, menšie liturgické druhy a duchovná pieseň. V Bugalovej monografii sú konečne prekonané staršie stereotypy v hodnotení skladateľovej tvorby, ktoré by jadrne vyjadrovala sentencia: „M. Schneider-Trnavský je veľký zjav slovenskej hudby, ale...“

Autorka reflektovala hudobnú tvorbu skladateľa z aspektu celostného prístupu. Ukázkovo predviedla, ako objasňujúco môže pôsobiť vysvetlenie komplexu kultúrno-historických faktorov na vznik jednotlivých diel a ich recepciu, alebo tiež na vytváranie tradície pestovania skladateľovej hudby. Podobne prostredníctvom hudobnoštylovej a sémantickej analýzy načrtla nové perspektívy výkladu a porozumenia skladateľovej hudbe. Preukázala pritom nielen hlbokú znalosť skladateľovho hudobného diela, ale aj vedeckú akribiu, dôkladnosť a širokú hudobnohistorickú rozhladenosť v problematike. Analytické postrehy sú doplnené početnými notovými ukázkami, vďaka čomu má čitateľ možnosť konfrontovať teoretické úvahy so zapísanou hudbou. Jedna malá pripomienka: V názve omše *Missa pastoralis „Alma nox“* s citáciami vianočných piesní/kolied by bolo vhodné prívlastok *Alma nox* neprekladať voľne ako „plodná, dobrotivá noc“ (s. 160), ale v zhode s názvom už vtedy obľúbenej a v omši citovanej vianočnej piesne *Tichá noc*, latinsky *Alma nox*.

Tretiu kapitolu uzatvára subkapitola 3.3., v ktorej autorka príťažlivým spôsobom priblížila Schneidrove hudobnoteoretické, pedagogické, literárne a výtvarné práce, poukazujúc na jeho širšie umelecké dispozície a zameralenie. Podobne ako niektoré osobnosti hudby 19. a 20. storočia aj M. Schneider-Trnavský mal obdivuhodný dar osobitého humoru, ktorý bol neodmysliteľnou súčasťou jeho životnej filozofie. Autorka vhodne komentovala a dokumentovala aj túto podstatnú črtu jeho osobnosti. Krátka štvrtá kapitola, spomenutá už vyššie, z nových pozícií koncízne hodnotí význam skladateľa a jeho postavenie vo vývoji slovenskej hudby. Autorka tu okrem iného

poukázala na hudobno-vývojové kontexty tvorby M. Schneidra-Trnavského a J. L. Bellu, vyzdvihla v tvorivom procese skladateľa legitímnosť symbiózy prvkov ľudových zdrojov, novoromantizmu a impresionizmu, jeho participáciu na hľadaní nových ciest slovenskej hudby, ako aj jeho fundamentálny príspevok pre slovenskú koncertnú pieseň a predkonciovú katolícku duchovnú hudbu. Spomenula v stručnosti aj sprítomňovanie skladateľovho tvorivého odkazu, vrátane dôležitej, v súčasnosti medzinárodnej speváckej súťaže nesúcej jeho meno. O precíznosti a odbornej erudícii autorky vypovedá aj taký fakt, že monografia obsahuje poznámkový aparát v počte 1 137 odkazov.

Dokumentačná časť knihy obsahuje cenný súpis skladateľových notových vydaní v rozpätí rokov 1904 – 2005, súpis vydaných učebníc, pedagogických prác a publikačnej činnosti, prehľad inštitúcií archivujúcich pramenný materiál k problematike a výber diskografie (s. 219 – 232). Zvlášť treba vyzdvihnúť precízne zostavený zoznam diela skladateľa vo forme prehľadnej tabuľky v abecednom poradí (s. 234 – 294), ktorý okrem zaužívaných údajov obsahuje aj údaj o uložení diela. Spracovanie zoznamu skladateľovej hudobnej tvorby si zaslúži mimoriadnu pozornosť aj preto, že hudobné dielo M. Schneidra-Trnavského je rozsiahle, jednotlivé diela sa zachovali v rôz-

nych verziách a skladateľ zanechal tiež početné spracovania diel iných autorov. Je príjemná predstava, ktorú si tu dovoľím napísať, že by sa predložený zoznam po doplnení notovými incipitmi stal základom samostatne vydaného tematického katalógu diela Mikuláša Schneidra-Trnavského. Monografiu zakončuje vzorne adjustovaná, bohatá obrazová príloha.

Prezentovaná knižná práca Edity Bugalovej spĺňa vysoké nároky kladené na modernú synteticky poňatú vedeckú knižnú monografiu, a špeciálne na typ vedeckej biografie skladateľa. Kniha je písaná kultivovaným a pútavým štýlom, vďaka čomu si ju môže prečítať aj širší okruh záujemcov o slovenskú hudbu. Autorka totiž veľmi šťastne odlíšila vlastný explikujúci text od bohatého poznámkového aparátu, ktorý je určený predovšetkým pre náročnejšieho čitateľa, odborníka. Zaujme tiež pozoruhodná koncepcia práce, prezentujúca tak regionálny a topografický aspekt problematiky, ako aj aspekt výskumu tvorivej umeleckej individuality. Úspešné je aj úsilie autorky prehodnotiť viaceré názory v staršej odbornej literatúre a odstrániť klišé, ktoré sa v schneidrovskej písanej tradícii „udomácnilo“. Knihu pre jej kvality vrelo odporúčam do pozornosti tak odbornej, ako aj širšej hudobnokultúrnej verejnosti.

Jana Lengová

Soňa Burlasová: Kapitoly o slovenskej ľudovej piesni

Ed. Hana Urbancová. Bratislava : Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2013, 296 s. ISBN 978-80-89135-30-1

Soňa Burlasová (nar. 1927) patrí medzi kľúčové osobnosti slovenskej etnomuzikológie. Máloktoľ autor či autorka sa môže pochváliť takou širokospektrálnou škálou výskumných oblastí v rámci jedného vedného odboru, s akou sa možno stretnúť u S. Burlasovej. V priebehu svojej celoživotnej výskumnej práce sa venovala rozmanitým etnomuzikologickým okruhom a problematikám, pričom vychádzala z vlastných rozsiahlych terénnych

výskumov. Mnohé z nich zahŕňali prácu v teréne nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Je autorkou viacerých knižne vydaných publikácií a niekoľkých desiatok štúdií. Jej publikačná činnosť obsahuje až 269 jednotiek (s. 6). Medzinárodný význam majú najmä dve publikácie: *Katalóg slovenských naratívnych piesní, zv. 1–3* (1998) a najnovšia publikácia *Naratívne piesne o zbojníkoch. Príspevok k porovnávaciemu štúdiu* (2015).